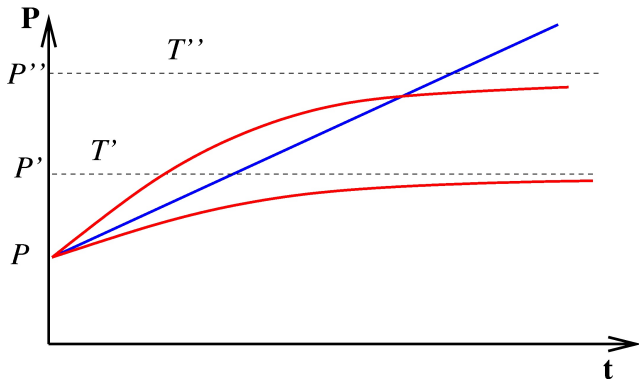

Zjišťování netěsností vakuového systému

- skutečná netěsnost – modře
- virtuální netěsnost(desorpce) – červeně

Typická místa netěsností:

- v místech svarů
- v místech kovových vývodů přes sklo
- v elektrických a optických průchodkách
- ve ventilech, ve spojích (KF, ISO – K, CF,...)
- u kovových částí - pórovitost materiálu

Netěsnost se lépe hledá u skleněných aparatur. Dnes je většina aparatur kovových. Problém hledání netěsností ulehčuje prověrka jednotlivých dílů před montáží.

Hledače netěsností

Zpravidla využívají měření parciálních tlaků zkušebních plynů

Zkušební plyn:

- plyn málo obsažený v atmosféře
- co nejmenší molekulová hmotnost (snadno proniká netěsností)

Nejčastěji se používá He, H₂.

Hledače:

- vodíkový
- halogenový
- heliový

Na přesnost určení netěsnosti má vliv:

- množství zkušebního plynu přivedeného do systému
- poměr čerpací rychlosti systému a jeho objemu
- citlivost hledače netěsností
- vzájemná poloha netěsnosti a hledače

Závislost na poměru čerpací rychlosti systému a jeho objemu

Proud plynu netěsností do aparatury za čas dt je dán $I_N dt$, množství odčerpaného plynu $pSdt$. Pak změna tlaku zkušebního plynu je dána rovnicí

$$V dp = (I_N - Sp) dt$$

$$\frac{V dp}{I_N - Sp} = dt$$

$$- \frac{V}{S} \ln(I_N - Sp) = t + konst$$

$$konst = - \frac{V}{S} \ln(I_N)$$

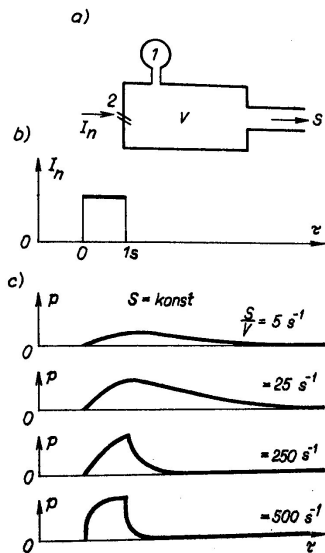
$$\ln\left(\frac{I_N - Sp}{I_N}\right) = -\frac{S}{V}t$$

$$\frac{I_N - Sp}{I_N} = e^{-\frac{S}{V}t}$$

$$p = \frac{I_N}{S}[1 - e^{-\frac{S}{V}t}]$$

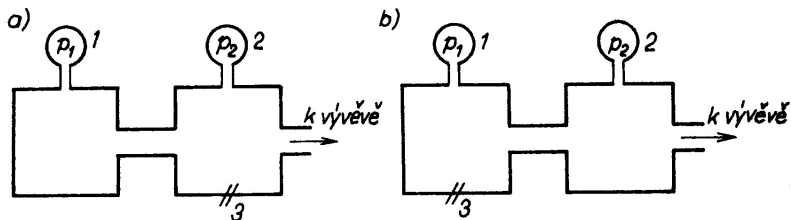
Jestliže v čase t_1 přerušíme přítok zkušebního plynu začne tlak klesat

$$p = \frac{I_N}{S}[1 - e^{-\frac{S}{V}t_1}] e^{-\frac{S}{V}(t-t_1)}$$

J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Poloha hledače a netěsnosti

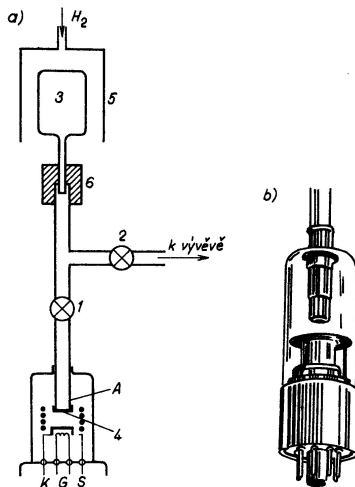
J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Vodíkový hledač netěsností

- detektor: ionizační manometr s paladiovou přepážkou (1100 K), hmotnostní spektrometr, elektronické čidlo
- zkušební plyn: H_2
- pracovní tlak: $10^{-6} - 0,1 \text{ Pa}$ pro ionizační manometr s paladiovou přepážkou
- minimální netěsnost: $10^{-8} \text{ Pam}^3\text{s}^{-1}$

Vodíkový hledač netěsností

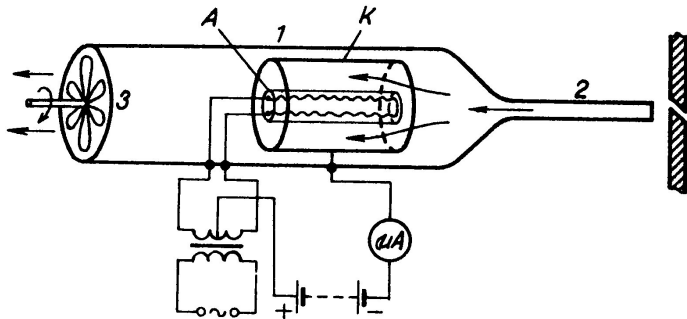

J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Halogenový hledač netěsností

- platinový válec (1200 K) - emituje kladné ionty
- zvýšení emise v přítomnosti Cl
- zkušební plyn: freon
- pracovní tlak: $10^{-4} - 10^5$ Pa
- minimální netěsnost: 10^{-8} Pam³s⁻¹
- může pracovat i metodou přetlaku

Halogenový hledač netěsností

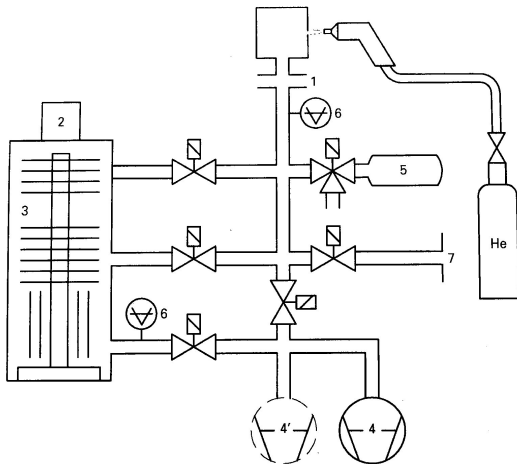

J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Heliový hledač netěsností

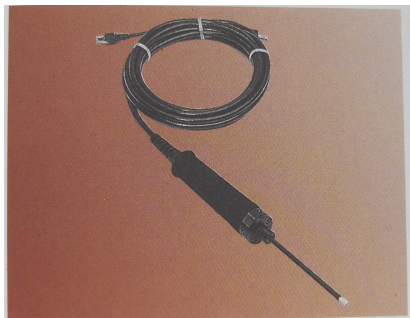
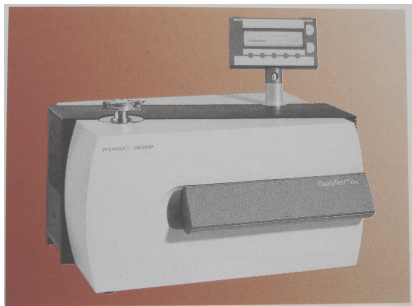
- hmotnostní spektrometr
- zkušební plyn: He
- pracovní tlak: $< 10^{-2}$ Pa
- minimální netěsnost: 10^{-13} Pam³s⁻¹
- může pracovat i metodou přetlaku

Heliový hledač netěsností

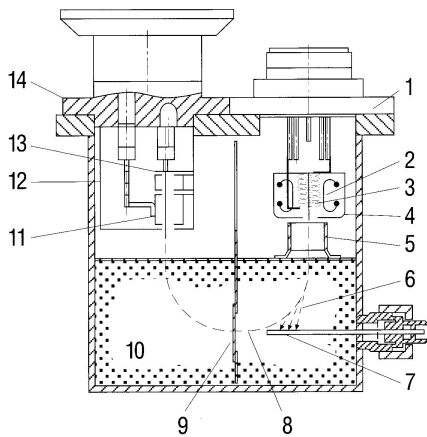
firemní materiály firmy Pfeiffer

Heliový hledač netěsností

firemní materiály firmy Pfeiffer

Malý hmotnostní spektrometr jako detektor He

1 Ion source flange	5 Extractor	10 Magnetic field
2 Cathode (2 cathodes, Ir + Y ₂ O ₃)	6 Ion traces for M > 4	11 Suppressor
3 Anode	7 Total pressure electrode	12 Shielding of the ion trap
4 Shielding of the ion source with discharge orifice	8 Ion traces for M = 4	13 Ion trap
	9 Intermediate orifice plate	14 Flange for ion trap with preamplifier

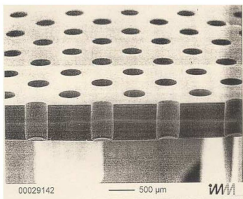

Heliový hledač netěsností s přepážkou

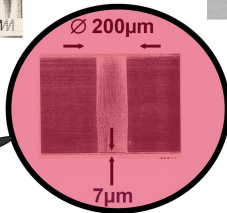
- přepážka z SiO_2 7 μm propouští jen He + Penningův manometr
- jednoduchá konstrukce
- detekční limit $5 \times 10^{-8} \text{ Pam}^3/\text{s}$
- vysoký vstupní tlak až 200 hPa

Quartz Window Technology

Silicium-Wafer with Quartz Window

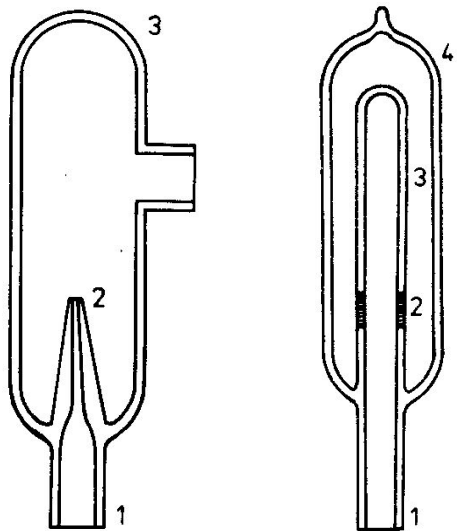
SiO₂-Wafer

Kalibrovaná netěsnost

Bývá součástí He hledačů netěsností, slouží ke kalibraci detektoru He.

- vakuový prvek s definovanou vodivostí
- úzká skleněná kapilára
- difúzní netěsnost - křemenná přepážka - difúze He
- při proudu plynu $10^{-8} \text{ Pa m}^3 \text{ s}^{-1}$ a tlaku testovacího plynu v zásobníku 0,2 MPa, nastane pokles proudu plynu o 10% za 10 let

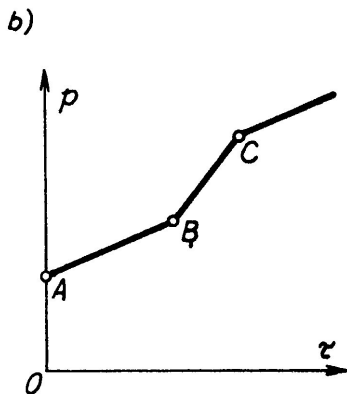
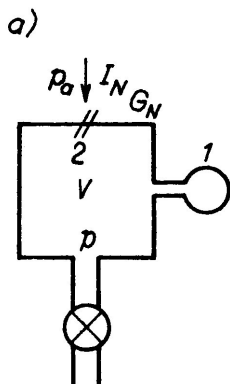

P.Lukáč, V.Martišovič: Netesnosti vákuových systémov, ALFA, 1980

Jiné metody hledání netěsností

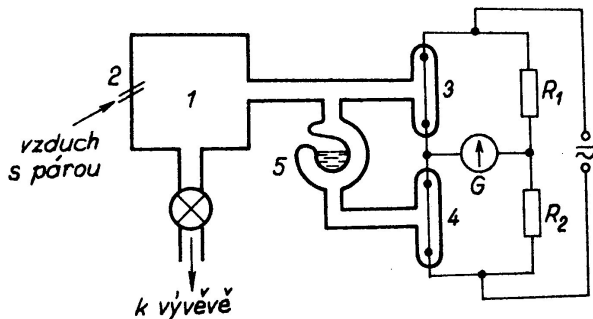
- manometr
- diferenciální manometr
- bublinky ve vodě
- mýdlové bubliny
- u skleněných aparatur - Ruhmkorffův induktor, nebo Teslův transformátor

Hledání netěsností pomocí manometru

J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Hledání netěsností pomocí diferenciálního manometru

J. Groszkowski: Technika vysokého vakua, SNTL, Praha 1981

Manometr, diferenciální manometr

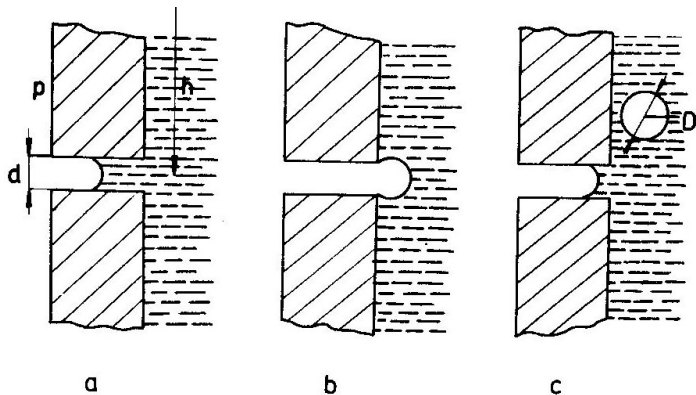
- ionizační, nebo odporový manometr
- zkušební plyn - CO₂, H₂, aceton, líh
- pracovní tlak - podle použitého manometru
- minimální netěsnost pro diferenciální zapojení ionizačních manometrů
 $10^{-10} \text{ Pam}^3\text{s}^{-1}$

Ruhmkorffův induktor a Teslův transformátor

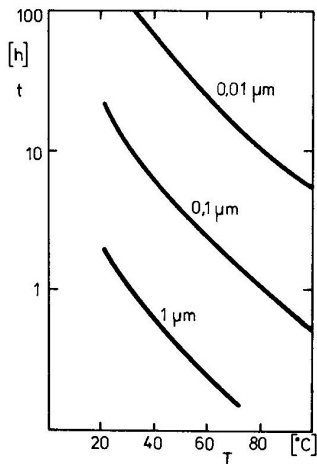
- princip - výboj v plynech
- pracovní tlak 1–100 Pa
- vhodná metoda pro skleněné aparatury
- Ruhmkorffův induktor - nízká frekvence ($\sim 10^1$ Hz), vn transformátor (železné jádro)
- Teslův transformátor - vysoká frekvence ($\sim 10^5$ Hz), vn transformátor se vzduchovým jádrem

Metoda bublinek, min.netěsnost $D = 0,5 \text{ mm}$, $t = 30 \text{ s}$

P.Lukáč, V.Martišovič: Netesnosti vákuových systémov, ALFA, 1980

Odpaření vody z netěsnosti s délkou 1 cm

P.Lukáč, V.Martišovitš: Netesnosti vákuových systémov, ALFA, 1980

Tabulka: Citlivost metod hledání netěsností

Metoda	tlak [Pa]	min. netěsnost [$\text{Pam}^3\text{s}^{-1}$]
Teslův transformátor	1 – 100	$10^{-3} - 10^{-4}$
bublínky ve vodě	2×10^5	10^{-7}
	4×10^5	10^{-8}
	9×10^5	10^{-9}
halogenový hledač	2×10^5	3×10^{-8}
	4×10^5	7×10^{-9}
	6×10^5	3×10^{-9}
He hledač	2×10^5	5×10^{-9}

Tabulka: Citlivost metod hledání netěsností - podtlak

Metoda	tlak [Pa]	min. netěs. [$\text{Pam}^3\text{s}^{-1}$]
Odporový manometr	0,1 – 100	10^{-6}
ionizační manometr	10^{-6} – 0,1	10^{-7}
ionizační manometr dif.zap.	10^{-6} – 0,1	10^{-10}
ionizační manometr s paladiovou membránou	10^{-6} – 0,1	10^{-8}
halogenový hledač	10^{-4} – 10^5	10^{-8}
He hledač	$< 10^{-2}$	10^{-13}

Tabulka: Kriteria těsností

Název kriteria	[Pam ³ s ⁻¹]
vodotěsnost	10 ⁻³
parotěsnost	10 ⁻⁴
těsnost pro bakterie	10 ⁻⁵
těsnost pro ropné produkty	10 ⁻⁶
těsnost pro viry	10 ⁻⁷
plynotěsnost	10 ⁻⁸

1 Pam³s⁻¹ = 10 mbarls⁻¹ ~ 43 gh⁻¹ pro vzduch, 20 °C

Tabulka: Kriteria těsností

Název kriteria podle objektu	[Pam ³ s ⁻¹]
těsnost nádrží a potrubí	10 ⁻¹ ~ 10 ⁻³
těsnost výměníků tepla	10 ⁻⁴
těsnost objektů pro zkapal. plyny	10 ⁻⁶
těsnost elektronických součástek	10 ⁻¹⁰
těsnost pouzder baterie kardiostimulátoru	min. 10 ⁻¹⁰

10⁻¹⁰ Pam³s⁻¹ ~ 3,8 × 10⁻⁵g = 38 μg za rok pro vzduch, 20 °C

Přehled metod

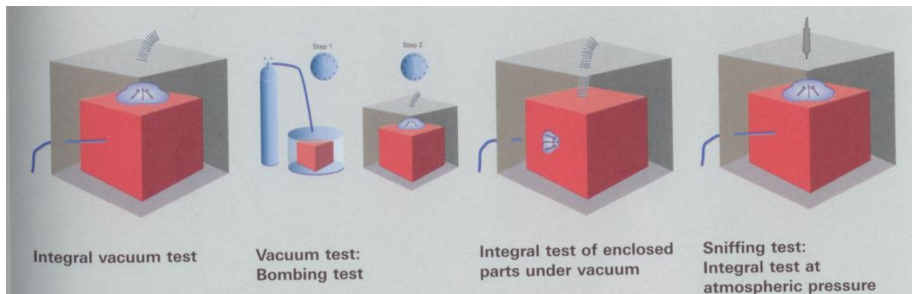
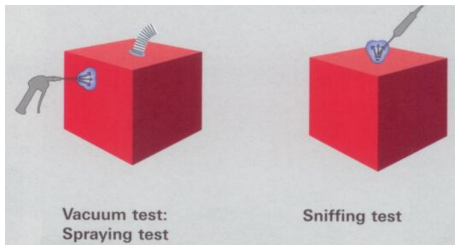
Určení místa netěsnosti

- vakuový test
- čichací test

Integrální průmyslové testy

- integrální vakuový test
- vakuový bombový test
- integrální test uzavřeného systému
- čichací test při atmosférickém tlaku

firemní materiály firmy Pfeiffer

Další metody hledání netěsností v průmyslu

- ultrazvuk
- infračervené záření
- UV barviva

Cvičení

- 46) Nabitá částice se pohybuje v magnetickém poli. Magnetické pole je kolmé ke směru pohybu. Nabitá částice byla urychlena napětím 1000 V, mag. indukce je $B = 0,02$ T. Spočítejte poloměr dráhy pro elektron a pro Ar^+ ($M_0 = 40$).

$$\frac{1}{2}m_0v^2 = eU \Rightarrow v = \sqrt{\frac{2e}{m_0}U}$$

$$\frac{m_0v^2}{r} = evB$$

- elektron: $r_1 \doteq 5,3$ mm
- Ar^+ : $r_2 = 1,44$ m

- 47) Jak velké urychlovací napětí potřebujeme pro měření argonu a vodíku H_2 v statickém hmotnostním spektrometru s kruhovými drahami? Pokud poloměr dráhy je 10 mm, magnetické pole $B = 0,4 \text{ T}$, $M_{Ar} = 40$; $M_{H_2} = 2$; $e = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$; $m_u = 1,660 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$.

$$\frac{1}{2}m_0v^2 = eU$$

$$\frac{m_0v^2}{r} = evB$$

- H_2 : $U_1 \doteq 386 \text{ V}$
- Ar: $U_2 \doteq 19,3 \text{ V}$

- 48) Jaká bude doba průletu iontu Ar^+ a N^+ v průletovém spektrometru TOF? Délka TOF $L = 1$ m, urychlovací napětí 40 V.

$$\frac{1}{2}m_0v^2 = eU \Rightarrow v = \sqrt{\frac{2eU}{m_0}}$$

$$t = \frac{L}{v}$$

- N: $t_1 \doteq 4,2 \times 10^{-5}$ s
- Ar: $t_2 \doteq 7,1 \times 10^{-5}$ s

- 49) Jaký potřebujeme získat tlak v spektrometru TOF v příkladu 48, aby střední volná dráha částic byla větší než L ? Efektivní průměr částic $d = 3,7 \times 10^{-10} \text{ m}$.

$$p = nkT ; \lambda = \frac{1}{\sqrt{2}n\pi d^2} = 1 \text{ m}$$

$$p \doteq 6,8 \times 10^{-3} \text{ Pa}$$

- 50) Z rovnice pro dráhu iontů v Omegatronu odvoďte vztah pro poloměr dráhy iontu s cyklotronovou frekvencí.

$$r = \frac{E_0}{B(\omega - \omega_c)} \sin\left(\frac{1}{2}(\omega - \omega_c)\tau\right)$$

$$\lim_{\omega \rightarrow \omega_c} r = \frac{1}{2} \frac{E_0}{B} \tau$$

51) Aparatura má objem $V = 1 \text{ L}$, je v ní tlak 1 Pa a netěsnost kterou natéká vzduch proudem $I = 10^{-6} \text{ mbarL/s}$. Jak se změní tlak v komoře za 24 hodin?

- 52) Kalibrovaná netěsnost má objem 1 L počáteční tlak 2×10^5 Pa a proud plynu $I = 10^{-7} \text{ Pam}^3\text{s}^{-1}$. Za jak dlouho se v ní sníží tlak o 5 %?

- 53) Mýdlová bublina, která detekuje vakuovou netěsnost vznikne za 4 s a má průměr 2 mm. Určete proud plynu netěsností a vakuovou vodivost netěsnosti.

- 54) Tlak v aparatuře v čase 0 s je $6,3 \times 10^{-2}$ mbar, v čase 530 minut je $8,2 \times 10^{-2}$ mbar. Aparatura má tvar koule s poloměrem 40 cm. Určete proud plynu netěsností?

- 55) Máme netěsnost o velikosti $1 \times 10^{-10} \text{ Pam}^3\text{s}^{-1}$. Jakému množství vzduchu o teplotě $20 \text{ }^\circ\text{C}$ v [g] to odpovídá za rok?

- 55) Ve vakuové komoře vznikne při montáži dutina s objemem 1 cm^3 , která je s komorou spojena tenkou kapilárou s vakuovou vodivostí 10^{-6} Ls^{-1} . Za jak dlouho tuto dutinu vyčerpáme z tlaku 10^5 Pa na tlak 1 Pa ? Mezní tlak aparatury je $\ll 1 \text{ Pa}$.